

Львівський національний університет
імені Івана Франка

Факультет міжнародних відносин

Серія: міжнародне право. Випуск

Репецький Василь Миколайович

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

Програма курсу та плани семінарських занять

Львів 2003

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

Програма курсу та плани семінарських занять
для студентів факультету міжнародних відносин, які
навчаються за спеціальністю “Міжнародне право”

Львів 2003

Репецький В.М.

Міжнародне гуманітарне право – програма курсу та плани семінарських занять для студентів факультету міжнародних відносин, спеціальність “Міжнародне право” – Львів: факультет міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003

Затверджено кафедрою міжнародного права. Протокол №1 від 15 вересня 2003 р.

© Репецький В.М.

Розділ I. Поняття, предмет, джерела, норми і принципи міжнародного гуманітарного права

- 1.1 Філософія міжнародного гуманітарного права.
- 1.2 Можливості юридичного врегулювання ведення військових дій.
- 1.3 Міжнародне гуманітарне право і відносність, що обумовлена культурними відмінностями.
- 1.4 Міжнародне гуманітарне право як галузь міжнародного права.
 - 1.4.1 МГП як загальний знаменник міжнародного публічного права.
 - 1.4.2 Фундаментальна відмінність між jus ad bellum і jus in bello.
 - 1. Заборона на застосування сили та існуючі винятки.
 - 2. Неминуче протиріччя між заборонаю на застосування сили і МГП.
 - 3. Повна відмінність між jus ad bellum і jus in bello.
 - 1.4.3. МГП: галузь міжнародного права, що визначає поведінку держав та приватних осіб.
 - 1. Межі застосування.
 - 2. Сфера застосування щодо осіб.
 - 3. Відносини, що регулюються МГП.
- 1.5. Джерела сучасного гуманітарного права.
 - 1.5.1 Договори
 - 1.5.2 Звичаєве право
 - 1.5.3. Основні принципи права
 - 1.5.4. Значення застереження Мартенса

Розділ II. Історичний розвиток міжнародного гуманітарного права

- 2.1 Формування звичаїв, двосторонніх договорів і звичаєвого права.
- 2.2 Розвиток гуманітарного права в період

між Гаазькими мирними 1899-1907 рр. та Женевськими конференціями 1949-1977 рр.

2.2. Розвиток гуманітарного права на зламі тисячоліття.

Розділ III. Міжнародно-правове регулювання ведення збройних конфліктів

- 3.1 Учасники збройних конфліктів.
- 3.2 Цивільні і військові об'єкти.
- 3.3 Заборонені засоби і методи ведення військових дій.
- 3.4 Міжнародно-правове регулювання ведення збройної боротьби на морі.
- 3.5 Міжнародно-правове регулювання ведення збройної боротьби у повітряному просторі.
- 3.6 Нейтралітет під час збройного конфлікту.

Розділ IV. Міжнародно-правовий захист жертв війни і цивільних об'єктів.

- 4.1 Захист поранених, хворих та осіб, що зазнали катастрофи на морі.
- 4.2 Правовий режим захисту військовополонених.
- 4.3 Захист цивільного населення в період збройних конфліктів.
- 4.4 Правовий режим військової окупації.
- 4.5 Міжнародно-правовий захист культурних цінностей.

Розділ V. Право міжнародних і неміжнародних збройних конфліктів: порівняльний аналіз.

- 5.1 Поняття, зміст і особливості міжнародного збройного конфлікту.
- 5.2 Порівняння двох правових режимів.
- 5.3 Застосування загальних принципів ведення бойових дій.
- 5.4 Необхідність проведення аналогій з правом міжнародних збройних конфліктів.

5.5 Види міжнародних збройних конфліктів.

5.6 Наслідки міжнародних збройних конфліктів для правового статусу сторін, що беруть участь у конфлікті.

Розділ VI. Імплементация міжнародного гуманітарного права

6.1 Загальні проблеми імплементации міжнародного права і особливі проблеми імплементации МГП.

6.2. Заходи, які необхідно застосовувати в мирний час.

6.2.1 Поширення знань про МГП.

6.2.2 Законодавчі та організаційно-правові заходи.

6.3 Дотримання права сторонами конфлікту.

6.4 Спостереження з боку держав-покровительниць і МКЧХ.

6.5 Роль Організації Об'єднаних Націй щодо імплементации МГП.

6.5.1 МГП, що застосовується у ситуаціях, які загрожують міжнародному миру і безпеці.

6.5.2 МГП як право людини під час збройного конфлікту.

6.5.3 Діяльність гуманітарних організацій системи ООН.

6.5.4 Сили ООН з підтримки миру і МГП.

6.6 Попередження порушень норм МГП.

6.7 Імплементация під час міжнародного збройного конфлікту.

Розділ VII. Міжнародне гуманітарне право і права людини.

7.1 Джерела і природа права людини і гуманітарного права.

7.2 Сфера застосування споріднених галузей міжнародного права.

7.2.1 Матеріальні сфери застосування: взаємодоповненість.

7.2.2 Особи, що користуються захистом.

7.2.3 Відносини, які пов'язані з даною проблемою.

7.3 Взаємний вплив прав людини і гуманітарного права.

7.4 Права, що знаходяться під захистом.

7.4.1 Права, що знаходяться під захистом обох галузей права.

- 7.4.2 Норми МГП, що не мають відношення до міжнародного права прав людини.
- 7.4.3 Права людини, що знаходяться поза сферою МГП.
- 7.5 Імплементация двох галузей, що стосуються прав людини.
- 7.5.1 Відмінності в процесі імплементации.
- 7.5.2 Зближення двох галузей права.
- 7.5.3 Співробітництво між МКЧХ та правозахисними організаціями.

Розділ VIII. Міжнародний Комітет Червоного Хреста

- 8.1 Виникнення і розвиток МКЧХ як основної складової частини Руху Червоного Хреста.
- 8.2 Компетенція і основні функції МКЧХ.
- 8.3 Юридичні підстави діяльності МКЧХ.
- 8.3.1 Під час міжнародних збройних конфліктів.
- 8.3.2 Під час неміжнародних збройних конфліктів.
- 8.4 Принципи діяльності МКЧХ.
- 8.5 Національні товариства ЧХ.
- 8.6 Співробітництво МКЧХ з іншими гуманітарними організаціями.

Розділ IX. Правовий захист емблем Червоного Хреста або Червоного Півмісяця

- 9.1 Історія виникнення емблеми.
- 9.2 Правові підстави використання емблеми як захисного знаку.
- 9.3 Правові підстави використання емблеми як розпізнавального знаку.
- 9.4 Національні законодавчі акти про використання і захист емблеми Червоного Хреста або Червоного Півмісяця.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Тема 1. *Поняття, зміст і джерела міжнародного гуманітарного права*

1. Міжнародне гуманітарне право як галузь міжнародного права:
 - а) заборона на застосування сили та існуючі винятки;
 - б) протиріччя між заборонаю та застосуванням сили і МГП;
 - в) відмінність між *jus ad bellum* і *jus in bello*.
2. Міжнародне гуманітарне право: галузь міжнародного права, що визначає поведінку держав та приватних осіб:
 1. Межі застосування.
 2. Сфера застосування щодо осіб.
 3. Відносини, що регулюються МГП.
3. Джерела сучасного гуманітарного права:
 - а) договори;
 - б) звичаєве право;
 - в) основні принципи права;
 - д) значення застереження Мартенса.

Контрольні питання:

1. В яких випадках міжнародне право допускає правомірність застосування сили?
2. Чи діє принцип взаємності в міжнародному гуманітарному праві?
3. Яке основне завдання МГП як галузі права?
4. Яка відмінність між МГП і міжнародним правом прав людини?

Література:

1. Статут ООН// Действующее международное право. Т.1. – М., 1996. - С. 7-33.
2. Конвенция о мирном решении международных столкновений от 5 (18) октября 1907 г. // Там же. – С. 776-787.

3. Женевские конвенции от 12 августа 1949 года и Дополнительные протоколы к ним. – М.: 1997. – 330с.
4. Международное право. Ведение боевых действий: сборник Гаагских конвенций и иных соглашений. – М.: 1995. – 224с.
5. Арцибасов И.Н., Егоров С.А. Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия. – М., 1989.
6. Блищенко И.П. Обычное оружие и международное право. – М.: 1984. – С.72-100.
7. Гассер Ханс-Петер. Международное гуманитарное право. Введение. – М.: 1995. – 125с.
8. Международній журнал Красного Хреста 1999: Сборник статей. – М.: МККК. 2001. – 304с.
9. Основопологающие принципы Красного Хреста: Комментарий Ж.Пикте. – М.: 1997. – 104с.
10. Полторац А.И., Савинский Л.И. Вооруженные конфликты и международное право. – М.: 1976.
11. Репецький В.М. Гуманітарне право в системі міжнародного права.// Вісник Львівського національного університету. Серія: міжнародні відносини, 1999. №1. – С. 145-151.
12. Репецький В.М. Додаткові протоколи 1977 р. – важливий етап розвитку міжнародного гуманітарного права (до 25 річчя підписання). // Вісник Львівського національного університету. Серія: міжнародні відносини, 2002. Випуск 9. – С. 76-81.
13. Хлестов О.Н., Блищенко И.П. Красный Крест и международное гуманитарное право. – М.: 1977.
14. Эрик Давид. Принципы права вооруженных конфликтов. – М.: МККК, 2000.

Тема 2. *Міжнародно-правове регулювання ведення збройних конфліктів.*

1. Учасники збройних конфліктів та їх правовий статус.
2. Збройні засоби і методи ведення військових дій.
3. Нейтралітет під час збройного конфлікту.

Контрольні питання:

1. В чому відмінність між партизаном, шпигуном і розвідником?
2. Які особи відносяться до найманців?
3. Чи передбачають норми МГП використовувати зброю цивільному населенню щодо противників?
4. В чому небезпека використання мін, куль, що сплющуються і розвертаються в людському організмі?
5. Які обов'язки нейтральної держави під час війни?

Л і т е р а т у р а :

1. Статут ООН// Действующее международное право. Т.1. – М., 1996. - С. 7-33.
2. Конвенция о мирном решении международных столкновений от 5 (18) октября 1907 г. // Там же. – С. 776-787.
3. Женевские конвенции от 12 августа 1949 года и Дополнительные протоколы к ним. – М.: 1997. – 330с.
4. Международное право. Ведение боевых действий: сборник Гаагских конвенций и иных соглашений. – М.: 1995. – 224с.
5. Арцибасов И.Н., Егоров С.А. Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия. – М., 1989.
6. Блищенко И.П. Обычное оружие и международное право. – М.: 1984. – С.72-100.
7. Гассер Ханс-Петер. Международное гуманитарное право. Введение. – М.: 1995. – 125с.
8. Международній журнал Красного Креста 1999: Сборник статей. – М.: МККК. 2001. – 304с.
9. Основопологающие принципы Красного Креста: Комментарий Ж.Пикте. – М.: 1997. – 104с.
10. Полторац А.И., Савинский Л.И. Вооруженные конфликты и международное право. – М.: 1976.
11. Репецкий В.М. Гуманітарне право в системі міжнародного права. // Вісник Львівського національного університету. Серія: міжнародні відносини, 1999. №1. – С. 145-151.

12. Репецький В.М. Додаткові протоколи 1977 р. – важливий етап розвитку міжнародного гуманітарного права (до 25 річчя підписання). // Вісник Львівського національного університету. Серія: міжнародні відносини, 2002. Випуск 9. – С. 76-81.
13. Хлестов О.Н., Блищенко И.П. Красный Крест и международное гуманитарное право. – М.: 1977.
14. Эрик Давид. Принципы права вооруженных конфликтов. – М.: МКК, 2000.

Тема 3. Міжнародно-правовий захист жертв війни і цивільних об'єктів

1. Коло осіб, що користуються міжнародно-правовим захистом.
2. Захист цивільного населення в період збройних конфліктів.
3. Правовий режим захисту військовополонених.
4. Правовий режим військової окупації.

Контрольні питання:

1. Хто вважається «беззахисним» під час збройного конфлікту?
2. На кому лежить обов'язок надавати захист жертвам війни?
3. Хто користується статусом військовополоненого?
4. Які дані повинна повідомити особа, що попала в полон до іншої держави?
5. В чому проявляється особливість міжнародно-правового захисту жінок і дітей під час збройних конфліктів?
6. Який правовий статус іноземців на території держави, що знаходяться у конфлікті?
7. Яке законодавство чинне на окупованій території?
8. Які обов'язки окупаційної держави стосовно місцевого населення?

Завдання 1.

Ви є юридичним консультантом корпорації, котра володіє лікарнею.

Коли війська противника наблизились до міста, медичні працівники, що проживали поруч з лікарнею, пішли додому. Коли противник увійшов в місто, окупаційна держава ревізувала повністю цивільну лікарню для того, щоб дати медичну допомогу для своїх поранених і хворих.

Офіцер військово-медичної служби окупаційної держави зобов'язав колишніх співробітників лікарні відновити роботу. Іншої лікарні в місті немає.

Запитання:

1. Чи є законною ревізія лікарні?
2. Чи законним є примушення медичного персоналу відновлювати свою роботу?
3. Що ви можете рекомендувати для того, щоб лікарня надалі використовувалась винятково її володільцем?
4. Що необхідно зробити, щоб цивільне населення надалі отримувало необхідну медичну допомогу?

Завдання 2.

Держава А. без оголошення війни захопила прикордонне місто в іншій державі.

Окупаційна держава взяла під контроль районну лікарню, якій було наказано продовжити роботу.

Одного разу ввечері один із лікарів цієї лікарні, почувши шум, направився туди щоб побачити, що там відбувається, і виявив нетверезого солдата, який грабував пацієнтів, грубо поведився на їх опір.

Коли солдат відмовився виконати вимогу лікаря і припинити знущання, лікар вдарив його, від чого солдат помер.

Лікаря було заарештовано, його хочуть віддати до військового суду за порушення його гуманітарної місії, оскільки він взяв участь у військовій операції, а також звинувачуючи його у вбивстві. Поряд з тим, лікарню хочуть зачинити.

Держава-покровителька призначає вас захисником лікаря. Яким чином ви будете його захищати?

Запитання:

1. Які аргументи ви використаєте для захисту обвинуваченого?
2. Чи можуть зачинити лікарню в якості міри у відповідь?

Л і т е р а т у р а :

Використовувати літературу, що рекомендована до попередніх тем.

Тема 4. Неміжнародні збройні конфлікти

1. Поняття, зміст та особливості неміжнародних збройних конфліктів.
2. Види неміжнародних збройних конфліктів.
3. Застосування загальних принципів ведення бойових дій щодо неміжнародного збройного конфлікту.
4. Наслідки неміжнародних збройних конфліктів для правового статусу сторін, що беруть участь у ньому.

Контрольні питання:

1. Яка необхідність міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів неміжнародного характеру?
2. Чим відрізняється неміжнародний збройний конфлікт від масових безпорядків?
3. Назвіть умови застосування Додаткового Протоколу II і статті 3 загальної для усіх чотирьох Женевських конвенцій 1949 р.
4. Чи застосовується звичаєве право під час неміжнародного збройного конфлікту?

Завдання:

Визвольний рух, база якого знаходиться у сусідній державі, намагається усунути уряд своєї держави і змінити її політичну систему. Для реалізації своїх планів він вдається до послуг найманців з інших держав.

Операції по ліквідації уряду найманці розробляють на території іноземної держави, владі якої відомі їх плани. Збройній

групі найманців вдається проникнути на борт цивільного літака, який вилітає в країну, де планується вчинити переворот.

Коли літак приземляється в аеропорту, поліція знаходить зброю. Найманці силою захоплюють інший літак і примушують пілота доставити їх у визначений ними пункт призначення.

Запитання:

1. Чи охоплює дана ситуація поняття неміжнародного збройного конфлікту?
2. Чи вправі найманці, котрі захоплені в полон, вимагати, щоб з ними поводитись як з військовополоненими?
3. В яких договорах з міжнародного гуманітарного права розглядається питання про найманство?
4. Яким чином можна кваліфікувати дії, що вчинені найманцями?

Л і т е р а т у р а :

Використовувати літературу, що рекомендована до попередньої теми.

Тема 5. Імплементация міжнародного гуманітарного права

1. Поняття імплементации норм міжнародного права. Особливості імплементации міжнародного гуманітарного права.
2. Заходи, що здійснюються в мирний час.
3. Дотримання права сторонами конфлікту.
4. Роль ООН щодо імплементации міжнародного гуманітарного права.
5. Попередження порушень норм міжнародного гуманітарного права.

Контрольні питання:

1. Що таке імплементация норм МГП?
2. На кому лежить обов'язок по імплементации норм МГП?
3. Які існують способи попередження військових злочинів і злочинів проти людяності?

Л і т е р а т у р а :

1. Женевские конвенции от 12 августа 1949 года и Дополнительные протоколы к ним. – М.: 1997. – 330с.
2. Имплементация международного гуманитарного права: Сборник статей и документов. – М.: МККК, 1998.
3. Гавердовский А.С. Имплементация норм международного права. – К., 1980. – С. 47-101.
4. Гассер Ханс-Петер. Международное гуманитарное право. Введение. – М.: МККК, 1995. – С.108-123.
5. Давид Э. Принципы права вооруженных конфликтов. – М.: МККК, 2000. – С. 417-595.
6. Калугин В.Ю., Павлова Л.В., Фисенко И.В. Международное гуманитарное право. – Минск, 1999. – С. 212-242.

Тема 6. Міжнародне гуманітарне право і права людини

1. Сфера застосування споріднених галузей міжнародного права.
2. Взаємний вплив прав людини і гуманітарного права.
3. Права, що знаходяться під захистом:
 - А) права, що знаходяться під захистом обох галузей права;
 - Б) норми МГП, що не стосуються міжнародного права прав людини;
 - В) права, що знаходяться поза сферою дії МГП.
4. Виконання норм міжнародного гуманітарного права і міжнародного права прав людини: порівняльний аналіз.

Контрольні питання:

1. Як співвідносяться суверенітет держави і права людини?
2. Які існують відмінності в розвитку права прав людини і гуманітарного права?
3. Чи можуть скасовуватися норми в галузі прав людини і гуманітарного права?
4. Що означає термін “права третього покоління”?
5. Що є основною умовою дотримання прав людини?

6. На кому лежить контроль за дотриманням норм обох галузей міжнародного права?

Л і т е р а т у р а :

1. Женевские конвенции от 12 августа 1949 года и Дополнительные протоколы к ним. – М.: 1997. – 330с.
2. Международные акты о правах человека. Сборник документов. – М., 2002.
3. Карташкин В.А. Права человека в международном и внутригосударственном праве. – М., 1995.
4. Права человека:итоги века, тенденции, перспективы. – М., 2002. – С. 214-263.
5. Мюллерсон Р.А. Права человека: идеи, нормы, реальность. – М., 1992.
6. Черниченко С.В. Личность и международное право. – М., 1974.
7. Энтин М.Л. Международные гарантии прав человека: Опыт Совета Европы. – М., 1997.

Тема 7. Міжнародний Комітет Червоного Хреста і міжнародне гуманітарне право.

1. Історія становлення і розвитку МКЧХ.
2. Компетенція і основні функції МКЧХ.
3. Юридичні підстави діяльності МКЧХ.
4. Принципи діяльності МКЧХ.
5. Правові підстави використання емблеми як розпізнавального і захисного знаку.
6. Національні товариства ЧХ.

Контрольні запитання:

1. Хто був ініціатором заснування Червоного Хреста?
2. Що було причиною утворення міжнародних гуманітарних організацій?
3. До якого виду міжнародних організацій відноситься МКЧХ?

4. Які обов'язки виникають у Сторін, що знаходяться у збройному конфлікті, перед Міжнародним Комітетом Червоного Хреста?
5. В чому полягає роль МКЧХ?
6. Які функції і завдання виконує Українське Товариство Червоного Хреста?

Л і т е р а т у р а :

1. Международное Движение Красного Креста и Красного Полумесяца. Сборник документов. – М.: МККК, 1995.
2. Женевские конвенции от 12 августа 1949 года и Дополнительные протоколы к ним. – М.: МККК, 1997. – 320 с.
3. Міжнародне гуманітарне право. – К., 2000. – С. 6-31, 43-68.
4. Пикте Жан. Международный Комитет Красного Креста: уникальное учреждение. – М., 1997. – 112с.
5. Пикте Жан. Развитие и принципы международного гуманитарного права. – М.. МККК, 1994. – 128с.
6. Правовая защита эмблем красного креста или красного полумесяца. – М., МККК, 1995.
7. Свинарски Кристоф. Основные понятия и институты международного гуманитарного права как система защиты человека. – М., МККК, 1997.
8. Эмблема. История и современность. Статьи и документы. – М., 1948. – 160с.
9. Закон України «Про символіку Червоного Хреста і Червоного Півмісяця в Україні» від 8 квітня 1999 р.

Навчальне видання

Репецький Василь Миколайович
Професор кафедри міжнародного права

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

Програма курсу та плани семінарських занять для студентів
факультету міжнародних відносин , які навчаються за
спеціальністю
“Міжнародне право”

Відповідальний за випуск – М.З. Мальський
Комп’ютерний набір – Т.Д. Слиж
Макетування – О.С. Кучик

Умовних друкованих аркушів – 0,8. Тираж –100.

Надруковано на факультеті міжнародних відносин
Львівського національного університету ім.І.Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1